

Om Svalandsgubben Skauløp (2017)

Svalandsgubben Skauløp har blitt et begrep blant både eliteløpere og mosjonister. Hvert år siden starten i 1974 er siste søndagen i oktober dagen det snakkes om. Når det tradisjonsrike arrangementet skytes i gang med mauser søndag 29. oktober 2017 er det for 44. gang, fortsatt i den beste alder for seigpinte slitere. Som der tydeligvis er mange av.

Kirsebærtre

Det begynte som en (vill?) ide under kirsebærmauling i tuntreet på gården til Kristian Svaland på Svalandsheia i Birkenes allerede under bærhøsten i 1973. Han hadde besøk fra dalstroka nedenfor av brødrene Trygve og Torfinn Løland, som aldri var vanskelige å få opp i et overmodent kirsebærtre. På den tida. Stemninga var høystemt, og for oppadgående etter hvert som løypetraseen ble diskutert. Kanskje hadde frukten begynt å gjære.

Skepsis gjort til skamme

I begynnelsen var det mange skeptikere som mente at ideen var altfor vill og løypa altfor hard. Nå avdøde hedersmann Kåre Birkeland var en av bygdas mest profilerte idrettsmenn i et par mannsaldre. Han var skeptisk. Da han hørte om ideen lo han og sa: «Det kommer toppen fem, - Trygve, Kristian og Thomas Ivar (Sundtjønn), - og kanskje to til». Da løpsdagen nærmet seg og påmeldinga passerte 50 meldte han seg på sjøl.

Siden har deltakerantallet vokst jamt og trutt til 904 startende i 2015. Det aller meste er fortsatt som alltid før, men voksesmerter førte til en vesentlig endring i 2015, nemlig «Kortgubben» som erstatter de opprinnelige løypene for damer, og for herrer junior. Mer om den om litt, i avsnittet «Løypene».

Noen andre praktiske endringer har det også blitt for å kunne ta unna nesten tusen løpere, men stort sett er alt ved det gamle.

Fortsatt er det sånn at mange bruker sine siste krefter på å stønne "aldri meir" når de går, el. lign., over målstreken. Heldigvis er folk lite å stole på og glømmer fort. Så de kommer igjen.

Kjentfolk

Svalandsgubben har vært heimsøkt av mange verdensmestere og norgesmestere opp gjennom årene. Orienteringsløpere i verdenseliten har vært med mange ganger og satt sitt preg på resultatlistene, sist da verdensmester Marianne Andersen satte standarden i den aller første Kortgubben i 2015. Skiskytttere, langrennsløpere, langdistanseløpere og syklistar i verdenstoppen har vært gjennom, mange med OL- og VM-medaljer. Reidar Andreassen, Jan Fjærestad, Egil Johansen, Solveig Pedersen, Trude Harstad, Holger Hott, Dag Otto Lauritzen, Øystein Sylta, Fanny Welle-Strand Horn, Baptiste Rollier, Sophie Villeneuve, Kjersti Karoline Danielsen, Oddvar Brå og Ole Per Strædet for å nevne noen. Og ikke minst Eirik Gramstad med ny løyperekord i 2012 i sin tredje strake seier av seks totalt, hittil. Mange andre store navn finnes på

adelskalenderen. Bygdas egne skiskyttere Lars Helge Birkeland og Jon Kristian Svaland har begge vokst opp midt i løypa. 66,67 % av oppfinnertrioen har deltatt alle 43 gangene så langt. Som de eneste.

Mangfold

Likevel er det mosjonistene som dominerer. I Svalandsgubben Skauløp er det viktig å springe fortere enn i fjor, aller helst sette ny pers. I hvert fall slå naboen. Eller kollegaen. Eller kjerringa. I 2015 sprang Ragnar Høygilt for 40. gang, et halvt minutt fortere enn i debuten i 1974. Så det går framover.

Det er alltid spennende å se om bekkene må forseres ved hopping, vassing eller svømming, om veistubbene med asfalt gjør beina enda stivere enn sist, om det er enda glattere ned fra heia i år osv. Det ideelle for de verste martyrene er om det har vært akkurat passe nattefrost i myrene sånn at det bryter gjennom isskorpa for hvert steg.

De virkelig gode løperne kan satse mot Drømmegubben under 2 timer (jfr Dream Mile), andre har andre drømmegrenser, 2:30 eller 3 timer eller det som verre er. Mange har erfart at det blir tidlig mørkt om kvelden seinhøstes.

Det skal være moro å springe Svalandsgubben Skauløp. Og litt vondt. Og enormt godt å være ferdig med det.

Jubileum

Kirsebærtreet i tuna på Svaland måtte vike plassen, og setehuset måtte bygges på for å samle hele idrettsfamilien på Svaland rundt bordet i nytt, stort kjøkken. Da måtte løypa forlenges rundt det nye hushjørnet. En spesiell episode huskes av mange: 30-årsjubileet i 2003 ble markert ved at løypa igjen gikk etter den opprinnelige traseen, - dvs nå gjennom huset! Inn ganga, gjennom kjøkkenet og ut fra staua rett på jordet. Etterpå ble det golvvask.

Til tross for generasjonsskifte på gården ble dette gjentatt i 40-års jubileet i 2013. 678 gjester en søndag ettermiddag var ny svalandsrekord, ettertrykkelig dokumentert av NRK-TV.

Skulptur

I anledning 42-års-jubileet i 2015 ble Svalandsgubben Skauløp beæret med en flott skulptur. Birkenes IL engasjerte kunstneren Terje Gordon Jensen til oppgaven, og resultatet ser du her, plassert på en rullestein i Birkenesparken og med stødig blick mot Svaland.

Løypene

- «Gubben» - 27 km herrer og damer

Den opphøyde debatten i kirsebærtreet i 1973 endte med ei 27 km lang rundløype med start og mål i Birkenesparken, som er Birkenes IL's egeneide anlegg på Birkeland.

Da galskapen/eventyret/suksessen/kulturbidraget/marerittet (fritt valg) startet i forrige årtusen var målemetodene noe mer romslige, men faktisk var løypa opprinnelig temmelig nøyaktig 27 km, målt til fots med målehjul, og med temmelig omtrentlig 750 høydemeter total stigning underveis. Kanskje 800 om du regner med alle gangene du skal opp til overflata i myrene.

Store utbygginger av industriområde, travbane, nytt byggefelt, midlertidig stengning av den gamle Flakkebruna før den ble restaurert, utbedring av noen driftsveier i skauen og nytt kjøkken på gården til Kristian har ført til noe varierende lengde opp gjennom årene. Dessuten har fløm i Hønehølen et par ganger tvunget løperne til å ta en mye lettere snappvei.

Derfor må Adelskalenderen tas med ei klype salt eller fem. Tidene er riktige, mens løypa altså kan ha hatt noe forskjellig lengde. Til gjengjeld blir den stadig djupere en del plasser, noe som har satt tydelig preg på tidene de gangene det har vært solid barfrost, for da går det fort unna over klakne myrer.

Kommentarer.....

Nå i moderne tid får vi en del hint om at løypa er altfor kort. De fleste påstander ligger på 25,8 til 25,9 km. Til det er å si: Hiv GPS'en så langt ut i myra du kan, og spring ei runde til om du ikke har fått nok. Svalandsgubben tviholder på sitt varemerke: **"Svalandsgubben Skauløp 27 km"**

Andre saker vi får noen henvendelser om er aldersinndeling, og et kortere alternativ for menn. Svalandsgubben liker ikke forandringer, og endrer seg sjelden frivillig. Riktignok har voksesmerter ført til modernisering i tidtakerbua, den nye løypa «Kortgubben» og noen andre praktiske nødvendigheter.

Men: Det gamle, enkle prinsipp om bare en klasse uansett alder gjelder fortsatt. Derfor gjør vi som i Vasaloppet. Vi (og svensker) trenger enkle løsninger.

Om kortere manneløype er Svalandsgubben hardfør, - det er stadig uaktuelt:

Hva er vitsen med å springe Oslo Marathon hvis du bare skal springe halvmaraton? Med andre ord: Livet består av tre faser; 1. Du er for ung til å springe Svalandsgubben. 2. Du springer Svalandsgubben. 3. Du er for gammel til å springe Svalandsgubben.

- «Kortgubben» herrer junior og damer (fra 2015)

Dette er tilbudet til damene som velger et kortere alternativ (de kan fortsatt velge!). Her får de selskap av ungdommene i herrer junior. Kortgubben er ei 13 km lang rundløype fra Birkenesparken, og erstatter de to nå nedlagte, opprinnelige løypene for disse klassene (se under). Den følger hovedløypa til drikkestasjonen ved Svarteberg (da er du ca halvveis), svinger så rett venstre ned til Monen og følger derfra hovedløypa til mål.

For damene er dette sportslig sett ei bedre løype enn den opprinnelige fra Svalandstårnet, og gir noe bedre gubbefølelse (les: myr i oppforbakke).

Juniorguttene får beholde et eget tilbud, alt i alt om lag like krevende som den opprinnelige fra Trongedal sjøl uten stigninga til Svalandstårnet. Dermed ble det slutt på 41 år med dugnadsbasert busstransport til start for disse klassene.

Dette har Svalandsgubben gjort forholdsvis frivillig for å forbedre trafikkforholdene på trange bygdeveier, og dermed forbedre tilgangen for utrykningskjøretøy og annen utenomgubbelig ferdsel.

- «Minigubben» gutter og jenter

Det gikk noen år, så fikk yngre gutter og jenter også et tilbud. Det var nærmest som et tidsfordriv og alternativ til barnepass mens de venta på foreldrene som strevde i Gubben. Minigubben på 5 km med start ved Norges nest største tre, den nesten 1100 år gamle Mollestadeika, er de siste 5 km av hovedløypa. Den samler de yngste, opptil 16 år offisielt. De aller fleste 15- og 16-åringer gyver nå laus på Kortgubben, men er velkomne i Minigubben om de heller vil det. Offisielt er yngste klasse 10 år, men det er mange som ikke kan vente så lenge med å komme i gang med sin gubbekarriere og blir med i 10-årsklassen. I 2015 stilte rekordmange 111 gubberekrutter til start. Minigubben har god gammeldags manuell påmelding på løpsdagen, og en kjapp busstur til start. Vi tar tida på de unge lovende, men er ikke så opptatt av rekorder og sånn, - det jaget kommer tidsnok. Alle får premie og en smak på gubbestemningen.

Før Kortgubben – og litt likestillingspolitikk....

15 herrer junior (1974 – 2014)

I hine hårde dager var det både sømmelig og naturlig å tilby framstyingene blant gutter som skulle bli menn ei juniorløype. Det ble de siste 15 km av 27 km'en. Et viktig argument for i si tid å velge Trongedal som startplass, var at det var den eneste plassen det gikk an å snu med buss! Mange hardtsatsende ungdommer har synes at dette var et greit sportslig tilbud, sjøl om de må vente til de har fullført den voksne løypa før de blir registrert i arkivet som ekte svalandsgubbefullførere. Løypa er nå ute or soga, og Erik Udø Pedersens rekord på 1.00.03 blir stående til Svaland detter.

12 km damer (1974 - 2014)

Enda mer sømmelig og naturlig var det å gi damene ei lett løype. De fikk ei kort(?) løype med (nesten) bare nedforbakke, med start på løypas høyeste punkt, - Svalandstårnet (332 moh). Løypa er de siste 12 km av 27 km'en. Det har vist seg siden at dette var en grov, grov undervurdering av framtidens damer. Beklager!! Til Svalandsgubbens unnskyldning: Husk at dette var ei anna tid. Det var komplett utenkelig at noen dame noen gang frivillig skulle gi seg i kast med 27 km'en. Ei godt kamuflert Ingrid Hadler hadde nylig blitt smuglet inn på en nattetappe i Tiomila, - der var det damer forbudt! Skiskyting for kvinner var ikke oppfunnet, langrennsjentene gikk max 10 km og Grete Andersen (Waitz) sprang max 1500 meter! Det var totalforbud for damer i Holmenkollstafetten! Ingen hadde hørt om et så vanvittig langt løp for damer. Ja, alt dette er faktisk sant. Svalandsgubbens 12 km var den gang stygglangt for damene! På kanten til uanstendig, derfor var det formildende omstendighet at den skulle være (forholdsvis) lett.

De siste årene har nesten like mange damer valgt den lange 27 km'en som den korte opprinnelige dameløypa. I 2015 var det 96 damer i Gubben og 124 i den nye Kortgubben, ei eventyrlig utvikling. Aller mest imponerende er det at Kjersti Karoline Danielsen bare mangler åtte små sekunder på å bryte 2-timersgrensa. Noe godt må likestillingspolitikken ha ført til.

Svalandsgubben har så langt valgt å la damer i alle aldre velge løype, og fortsetter med det. Noen vil hevde at det ikke er konsekvent i forhold til det som står skrevet om menn ovenfor. Om noen år er muligens Kortgubben bare for junior, mens damer senior må gyve på den lange løypa? Svalandsgubben synes ikke likestillinga er kommet helt dit ennå. Men hvem vet, kanskje vil framtidens historikere få seg (enda) en god latter.

Å gå motsatt vei, å la fullvoksne menn løpe Kortgubben, er derimot ikke aktuelt. Det får være grenser for likestilling.

Nå er det slutt også for denne «lette» og stygglange 12 km'en fra Svalandstårnet. Dermed vil løyperekorden til den franske langrennsstjerna Sophie Villeneuve på 52.03 blir stående urørt i historieboka.

Miljø

Svalandsgubben Skauløp skaper høytid i bygda og på heia. Det er alltid et massivt publikumsframmøte. I Svaland sentrum samles det gubbesøndag mer folk enn noen annen gang etter siste istid. Mange følger løperne gjennom løypa der den er innom hjulvei så almuen ved hjelp av forbrenningsmotorens fortreffelighet kan få en titt og komme med muntre tilrop.

Trauste urinnvånere, trofaste funksjonærer og kaldt vann i dusjen utpå ettermiddagen er tre av arrangementets mange særpreg. Mange i arrangørstaben har vært med i alle år siden starten. Noen verv har gått i arv...

Svalandsgubben Skauløp er likefram moro. Og det er noe av poenget, faktisk ganske mye av det. Bare prøv.